

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)

**Кафедра управління персоналом,
економіки праці та економічної теорії**

СОЦІАЛЬНО - ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

МОНОГРАФІЯ

За редакцією професорки Т. А. Костишиної

Полтава
ПУЕТ
2020

УДК 331.1
С69

Рекомендовано до видання, розміщення в електронній бібліотеці та використання в навчальному процесі вченою радою Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», протокол № 12 від 18 грудня 2019.

Колектив авторів:

С. І. Бандур, Т. А. Костишина, О. О. Нестуля та ін.

Рецензенти:

Л. М. Березіна, д. е. н., професорка кафедри економіки підприємства Полтавської державної аграрної академії;

Л. М. Шимановська-Діанич, д. е. н., професорка, завідувачка кафедри менеджменту Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Соціально-трудові відносини: проблеми науки та практики :
С69 монографія / С. І. Бандур, Т. А. Костишина, О. О. Нестуля [та ін.]; за ред. Т. А. Костишиної. – Полтава, 2020. – 695 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-R).

ISBN 978-966-184-387-4

У монографії висвітлено теоретичні та практичні аспекти соціально-трудових відносин у сучасних умовах. Розроблено концептуальні основи активної зайнятості, сформовано соціально-трудові імперативи економічного розвитку, запропоновано методичні рекомендації щодо забезпечення гідної оплати праці.

Представлено зарубіжний досвід і запропоновано напрями впровадження корпоративної культури, нових технологій навчання та активної кадрової політики з метою вдосконалення соціально-трудових відносин на сучасних підприємствах.

Для керівників організацій споживчої кооперації і сфери бізнесу, фахівців кадрових служб і департаментів з управління людськими ресурсами, науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

УДК 331.1

ISBN 978-966-184-387-4

© С. І. Бандур, Т. А. Костишина,
О. О. Нестуля та ін., 2020
© Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і
торгівлі», 2020

Розділ 3

**АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАВЧАННЯ,
СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН
В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ**

3.1. ПІДГОТОВКА ЛІДЕРІВ-УПРАВЛІНЦІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Потужний потенціал лідерської управлінської парадигми як важливого чинника поступального прогресивного розвитку сучасного суспільства в останні десятиліття отримав широке визнання в різних сферах управління передових країн світу. У США, Канаді, більшості країн Європейського Союзу розроблені й реалізуються державні програми імплементації лідерства у сферу державного управління, створені численні центри дослідження, діагностики й розвитку особистісного лідерського потенціалу, упровадження лідерства в управління бізнесом, освітою. Здійснюється широкомасштабна підготовка лідерів-управлінців [12]. Вітчизняна система вищої освіти теж активно долучається до цього процесу: заклади вищої освіти (ЗВО), здійснюючи підготовку студентів за різними напрямками та спеціальностями, все більше звертають увагу на проблему формування лідерської компетентності студентів, адже нині будь-який фахівець-професіонал, майстер своєї справи має бути командним гравцем, який володіє комплексом характеристик, в основі яких лежить здатність до колективної взаємодії та лідерства. У свою чергу, це актуалізує пошуки нових підходів, концепцій, дидактичних умов для підвищення якості професійної підготовки лідерів-управлінців у галузях економіки, менеджменту, бізнес-адміністрування, освітнього менеджменту, одним із головних завдань якої є саме формування їх лідерської компетентності.

Нині виклики часу скеровують освітній процес у ЗВО у русло дистанційної освіти, яка передбачає консолідацію усіх наявних ресурсів ЗВО, розробку та імплементацію сучасного дидактичного інструментарію через використання різноманітних форм, методів та засобів навчання, осучаснених стрімким процесом цифровізації. Це зумовлює можливість забезпечення ефективної підготовки лідерів-управлінців в умовах карантину, адже дистанційне навчання нині є єдиною можливістю неперервності освітнього процесу.

Останні місяці характеризуються активним процесом розвитку дистанційної освіти. Вітчизняні ЗВО активізують діяльність та розробляють дистанційні курси, вивчають мож-

ливі способи організації дистанційних занять, вирішують питання технічного забезпечення організації дистанційної мережі та інші різноманітні теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з упровадженням систем дистанційного навчання. Сучасні досягнення Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ) у впровадженні дистанційного навчання полягають у розробці власних дистанційних курсів, освоєнні платформи дистанційного навчання Moodle. У частині дидактичного забезпечення дистанційного навчання у ПУЕТ також відчувається помітний поступ: підвищується якість контенту дистанційних курсів, можливості відеозв'язку зі студентами, об'єктивного оцінювання, проведення сесій у дистанційному режимі.

Загалом, проблеми дистанційного навчання досліджують багато вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, *в управлінні освітою* (П. Воловик, Т. Десятов, В. Кремень, В. Луговий, Н. Ничкало, С. Сисоева та ін.); *теоретико-практичні засади дистанційного навчання* (О. Андрєєв, В. Биков, М. Жалдак, В. Лапінський та ін.); *організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти* (В. Вишнівський, М. Гніденко, Г. Гайдур, Р. Гуревич, П. Дмитренко, О. Ільїн, О. Муковіз, В. Олійник, Є. Полат та ін.); *проблематика створення дистанційного курсу* (Н. Кононец, В. Кухаренко, О. Рибалко, О. Співаковський, І. Стеценко, Ю. Триус та ін.); *моделювання та прогнозування розвитку дистанційного навчання* (А. Веремчук, Г. Козлакова, І. Сергієнко, С. Шенников та ін.); *розробка технологій дистанційного навчання* (Л. Карташова, Н. Морзе, Л. Олійник, С. Семеріков, С. Яшанов та ін.); *упровадження дистанційного навчання у процес професійної підготовки майбутніх фахівців* (С. Вудлі, А. Гаскелл, С. Даббін, Д. Кіген, С. Мередіт, Ф. Четвінд та ін.). Аналіз праць науковців уможливив дійти висновку, що під дистанційною освітою розуміють комплекс масових освітніх послуг, що надаються спеціальним інформаційним середовищем за допомогою засобів передачі навчально-методичної інформації на великі відстані, а під дистанційним навчанням – синтетичну, інтегральну, гуманістичну форму навчання, що ґрунтується на використанні широкого спектру традиційних та нових ІКТ, що використо-

вуються для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації діалогового обміну між викладачем та студентом, коли процес навчання не залежить від їхнього розташування в просторі і в часі, а також від конкретної освітньої установи [5].

Дистанційне навчання, зазначають В. Вишнівський, М. Гніденко, Г. Гайдур, О. Ільїн, представляє собою нову організацію освіти, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів отримання знань, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самоосвіти. Воно призначене для широких верств населення незалежно від матеріального забезпечення, місця проживання та стану здоров'я (нові можливості для інклюзивної освіти). Дистанційне навчання дає змогу впроваджувати інтерактивні технології викладання матеріалу, здобувати повноцінну вищу освіту або підвищувати кваліфікацію, самовдосконалюватися, і має такі переваги, як гнучкість, актуальність, зручність, модульність, інтерактивність, економічна ефективність, відсутність географічних кордонів для здобуття освіти [2].

Не викликає сумнівів і той факт, що для організації якісного дистанційного навчання необхідні якісні *дистанційні курси*, розробка яких у контексті професійної підготовки студентів у ЗВО становить важливий дидактичний аспект формування їх лідерської компетентності. Як зазначає Н. Кононец, *дистанційний курс* тлумачиться як комплекс навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених у віртуальному навчальному середовищі для організації дистанційного навчання на основі ІКТ [7]. Основними елементами дистанційного курсу є: електронний навчально-методичний комплекс дисципліни та система освітніх послуг, які доступні будь-якому студенту з Інтернету.

Можна погодитися з Л. Карташовою, що дистанційний курс є веб-сайтом, призначенням якого є: створення навчального міні-середовища; підвищення власного фахового рівня; підвищення рівня володіння засобами ІКТ; можливість зробити освітній процес більш гнучким; розміщення навчальних матеріалів (лекцій, семінарських, практичних, контрольних запитань до заліку або екзамену, матеріалів для самостійної

роботи, індивідуальних завдань, мультимедійних презентацій тощо), теоретичних матеріалів та зразків робіт, електронних версій посібників; підтримка процесу неперервного підвищення рівня знань для всіх форм навчання; допомога студентам, фахівцям та викладачам в самостійній роботі та підготовці до освітнього процесу; надання можливості студентам на відстані отримувати навчальний матеріал, постійно користуватися підтримкою викладача; надання можливості кожному студенту спілкуватися з іншими студентами тощо [4].

Безперечно слушною є позиція В. Лапінського, який акцентує увагу на дидактичних характеристиках, які повинні враховуватися на етапі проектування та створення дистанційних курсів і мають забезпечувати [9]:

- *чуттєве (безпосереднє) сприйняття*, яке реалізується шляхом наочнообразного відображення об'єктів вивчення;

- *раціональне сприйняття (опосередковане)*, яке забезпечується доведенням навчального матеріалу до суб'єкту навчання з використанням усного та писемного мовлення, вербальних і знаковосимвольних описів процесів, явищ та предметів з розкриттям їх властивостей;

- *усвідомлення*, яке передбачає вміння виділяти у цілому окремі частини та пояснювати елементарні зовнішні зв'язки між ними;

- *осмислення (синтез знань)*, що передбачає вміння розкривати сутність явищ та процесів існуючої дійсності і розуміння цілого або цілісної теорії системи знань;

- *винайдення творчого рішення проблеми* студентом, який буде використовувати дистанційний курс;

- *запам'ятовування*, яке стимулюється застосуванням раціональних прийомів заучування навчального матеріалу, правил запам'ятовування, методів закріплення та повторення;

- *узагальнення та систематизацію*, що полягає у вмінні групувати (класифікувати) предмети та явища за певними ознаками і відображати систему знань.

Можемо погодитися з О. Муковозом, що активна реалізація дистанційного навчання, розроблення та впровадження дистанційних курсів для вивчення навчальних дисциплін

сприяє розвитку *відкритої освіти*, яка в центр навчальної діяльності ставить надання студентам можливості вибору:

- навчального середовища та медіапідтримки – друкованих, електронних, теле-, аудіо- або відеоматеріалів (використання специфічних навчальних програм, методичних матеріалів і програмного забезпечення, значної кількості технічних засобів (комп'ютерних, аудіо та відеопристроїв, мереж);

- місця навчання – удома, на робочому місці, у навчальному закладі (реалізація освітнього процесу за допомогою ІКТ в умовах віддаленості студента та викладача в часі й просторі);

- темпу навчання – з визначеним темпом або індивідуальним;

- механізмів підтримки – допомога викладачів (тьюторів), аудіо-, відео-, інтернет-конференції або електронне навчання, що базується на комп'ютерних технологіях (синхронна або асинхронна комунікація, що уможливорює постійну взаємодію студентів і викладачів);

- початку та завершення навчання (навчання відбувається за визначеною студентом індивідуальною траєкторією та із зручною для нього швидкістю засвоєння матеріалу, що створює можливість для особистісно орієнтованого формату навчання) [10].

Відкрите навчальне середовище ЗВО розуміється як штучно сформоване середовище, структура і складові якого сприяють досягненню цілей освітнього процесу. Складовими відкритого навчального середовища виступають, в першу чергу, засоби навчання, особливо – дистанційні курси. Це середовище є потужним інструментарієм для організації дистанційної освіти, що базується на принципі самостійного навчання студента. Відкрите навчальне середовище – це доступна якісна і кількісна множина інформаційних ресурсів, що стають можливими для застосування в освітньому процесі завдяки розподіленим автоматизованим банкам даних і знань, а також обчислювальних ресурсів, що пропонуються і підтримуються в комп'ютерних мережах (корпоративних, континентальних, Інтернет), комунікаційним характеристикам цих мереж [8].

Відкрите навчальне середовище Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і

3.1. Підготовка лідерів-управлінців в умовах дистанційного навчання

торгівлі» представляє Головний центр дистанційного навчання: <http://el.puet.edu.ua/> (рис. 3.1.1).

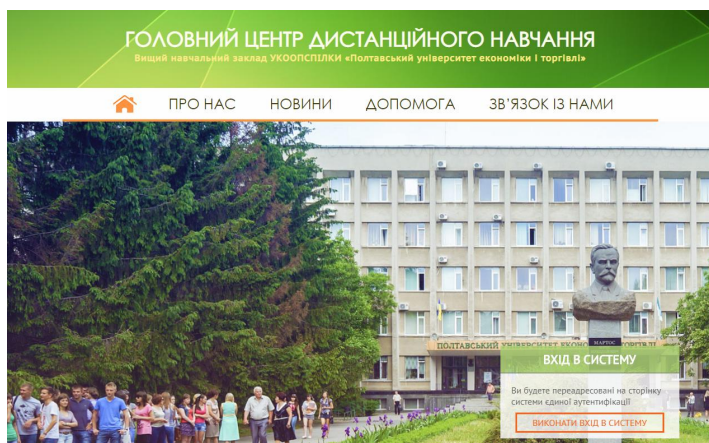

Рисунок 3.1.1 – Головний центр дистанційного навчання ПУЕТ

Вирішенню дидактичних задач процесу навчання, спрямованого на формування лідерської компетентності студентів, сприяє функціональність дистанційного курсу «Основи лідерства», який було створено у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» для вивчення однойменної дисципліни. Доступ до цього курсу здійснюється через Головний центр дистанційного навчання. Для засобів розширеної функціональності характерна досить гнучка структура як апаратного забезпечення, так і програмних складових, наявність значної кількості функцій, більшість яких інтегровано як з точки зору технічного втілення, так і з точки зору користувача. Функція подання навчального матеріалу, наголошує В. Лапінський, у більшості мультимедійних засобів навчання поєднана з функцією управління способом і формою подання, оскільки користувачеві надано можливість безпосереднього, у процесі відтворення мультимедійного фрагменту (статичного зображення, анімаційного зображення тощо), змінювати масштаб (мірило) подання, яскравість зображення в цілому й окремих його частин (масштабування, затінення, використання електронної лупи тощо) [9].

Нині для створення дистанційних курсів пропонується широкий спектр програмних засобів, які уможливають реалізацію дистанційного навчання та створення відкритого навчального середовища університету. Так, для створення дистанційного курсу «Основи лідерства» нами було обрано *платформу дистанційного навчання Moodle* (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище). Moodle – це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням. Вона реалізує філософію «педагогіки соціального конструктивізму» та орієнтована на організацію взаємодії між викладачем та студентами, хоча підходить і для організації традиційних дистанційних курсів, а також підтримки очного навчання [2]. За допомогою такої системи можна створювати електронні навчальні курси, проводити як аудиторне навчання, так і навчання на відстані. Цей програмний продукт створений відповідно до стандартів інформаційних освітніх систем та відповідає таким характеристикам: інтеграційність, багаторазове використання, адаптивність, довговічність, доступність, економічна ефективність. Викладачі можуть широко використовувати Moodle для створення дистанційних курсів, завантаження файлів і створення уроків, ведення форумів та чатів, проведення тестування та іспитів, швидкої і зручної зміни навчальних матеріалів, встановлення терміну виконання завдань тощо.

Аналітичне осмислення праць О. Муковоза, Є. Смірної-Трибульської слугує підставою до висновку, що Moodle є зручним програмним комплексом для створення дистанційних курсів та веб-сайтів, який працює з відкритим кодом IMS та SCORM. Платформою керує адміністратор, який призначається під час інсталяції, та містить такі елементи: динамічні теми інтерфейсу (налаштування кольорів, шрифтів, розташування елементів інтерфейсу тощо); велику кількість модулів для розширення функціональності; широкий вибір мов у інтерфейсі; програмний код, доступний для редагування [10; 14].

Загалом, платформа Moodle складається із 35 модулів. Проаналізуємо основні із них, які становлять дидактичний базис дистанційного курсу [11]:

Ї *Модуль завдань* надає можливість завантажувати студентам заплановані викладачем завдання із сервера (у будь-якому файловому форматі); перевіряти та оцінювати завдання; виконувати завдання із перевищенням ліміту часу (час записнення студент повідомляє викладачеві); виконувати повторно завдання після оцінювання.

Ї *Модуль форуму* дозволяє обирати різні типи форумів (форум викладачів, форум новин курсів, форум для всіх бажаних, однопотоковий форум користувачів); переглядати дискусії у залежності від часу, послідовності; коригувати дискусії шляхом зіставлення думок користувачів різних форумів.

Ї *Модуль чату* дозволяє здійснювати синхронну, плавну текстову взаємодію між учасниками навчального процесу з включенням малюнків; підтримувати малюнки, графіку, символи, вбудований HTML тощо; переглядати ведення чату.

Ї *Модуль журналів* надає можливість забезпечити конфіденційність роботи кожного користувача; відвести окремі сторінки для кожної навчальної групи; можливість створити студентам на основі відкритого запитання, поставленого викладачем, власних сторінок; прикріплювати відгук викладача до сторінки та відправляти відповідне повідомлення.

Ї *Модуль тестів* дозволяє викладачеві заповнювати шаблон платформи різними групами завдань; поділяти тести на категорії за рівнем доступу; здійснювати автоматичне оцінювання тестів; захищати відповіді від списування; підтримувати HTML-формат та малюнки; завантажувати тести із зовнішнього текстового файлу; обмежувати кількість спроб складання тестів.

Ї *Модуль ресурсів* забезпечує доступ до інтернет-ресурсів; сумісність роботи із програмами загального користування (Word, Excel, PowerPoint, Flash, Windows Media тощо); управління файлами сервера, які створено за допомогою веб-форм.

Ї *Модуль семінарів* дозволяє викладачеві керувати процесом виконання завдання та їх перевіряти; автоматично визначати ранг кожного студента; вибирати шаблони алгоритму розв'язування завдань.

Налаштування курсів надає можливість кожному викладачеві, який здійснює дистанційне навчання у системі Moodle:

обирати курси в залежності від розкладу і теми; організувати навчальний процес з обраної дисципліни на широкій варіативній базі (форуми, журнали, ресурси, дослідження, завдання, чати, семінари, тести); змінювати домашню сторінку; редагувати тексти за допомогою вбудованого HTML-редактора; переглядати і зберігати в окремому файлі результати оцінювання участі студентів у форумах, виконання тестів, завдань; здійснювати повний доступ до звітів з виконаних робіт, зокрема про затрачений час на їх виконання, зберігати в HTML чи простому текстовому форматі копії листів на форумах та відповіді викладачів; варіювати системи оцінювання знань студентів; архівувати курси [11].

Для доступу до дистанційного курсу «Основи лідерства» (автори курсу О. Нестуля, С. Нестуля) слід у рядок адреси будь-якого інтернет-браузера (Google Chrome, Opera, Firefox Mozilla чи ін.) ввести адресу Головного центру дистанційного навчання Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» el.puet.edu.ua, здійснити вхід до системи Moodle та обрати вище зазначений курс. На допомогу студентам та викладачам розроблено детальні методичні рекомендації щодо роботи у системі Moodle: http://el.puet.edu.ua/sites/default/files/instr_teacher.pdf.

Головна сторінка дистанційного курсу «Основи лідерства» у системі Moodle презентована на рис. 3.1.2.

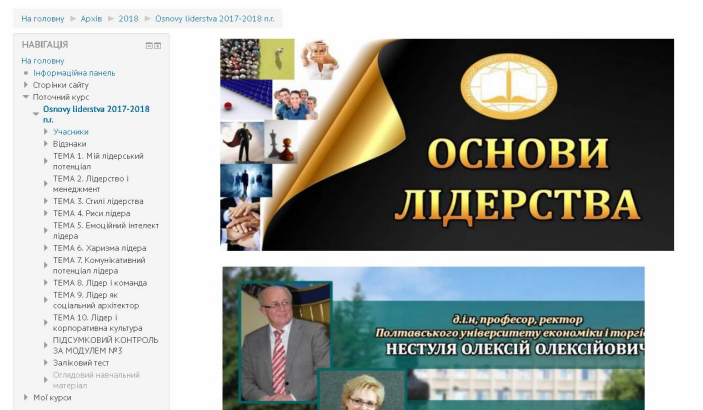

Рисунок 3.1.2 – Головна сторінка дистанційного курсу «Основи лідерства»

Як видно з рис. 3.1.2, навігація дистанційним курсом здійснюється за допомогою навігаційної панелі, яка розташована зліва. Структуру дистанційного курсу «Основи лідерства», яка відображає його зміст та доступна через навігаційну панель, складають **організаційний (вступний) блок дистанційного курсу** (Вступ, Методичні рекомендації до курсу, Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів, Перелік питань для підсумкового контролю, Тематика курсових робіт, Блог, Новини, Глосарій, Персоналії). та **блоки модулів**: Модуль 1 (теми 1–4), Модуль 2 (теми 5–7), Модуль 3 (теми 8–10).

Обстоюючи позицію вітчизняного дидакта В. Бондаря [1], що дидактична одиниця є найменшою частиною навчальної інформації, яка необхідна для сприйняття, аналізу та засвоєння студентами, розглянемо для прикладу дидактичні одиниці модуля дистанційного курсу: Методичні рекомендації до модуля, Тема № 1. (Структура), Методичні рекомендації до теми, Опорний конспект до теми № 1, Навчальні матеріали до теми № 1, Графіко схематичний конспект до теми № 1, Список літератури до теми до теми № 1, Практичні завдання до теми № 1, Тестування до теми № 1, Приклади студентських робіт, Варто переглянути, Варто прочитати (Фрагменти до теми 1).

Сукупність дидактичних одиниць складає загальний зміст навчання дисципліни «Основи лідерства» відповідно до робочої програми. Проаналізуємо детальніше зміст модулів дистанційного курсу.

Перший модуль «Лідерство в сучасній управлінській парадигмі» вводить студентів у проблематику лідерства, визначаючи змістовну сутність цього феноменального, але реально ефективно діючого процесу. Його ефективність залежить від знань основних складових та принципів застосування у практичній діяльності. Тому у першому модулі розглядаються теми: «Мій лідерський потенціал», «Лідерство і менеджмент», «Стилі лідерства» та виконуються практичні завдання до тем. Теми № 1 та № 2 першого модуля допоможуть студентам розібратися із дефініціями поняття «лідерство», з його класифікацією, місцем в системі інших дисциплін, визначити об'єкт і предмет курсу, класифікацію, з'ясувати основи управління та

лідерства: владу та вплив, їх взаємозалежність, визначити, чим нова парадигма лідерства ХХІ століття відрізняється від старої, що фундувалася у ХХ столітті. Порівнюючи менеджмент та лідерство, студенти отримують чітке бачення функцій різних процесів і ефективність конкретних ролей у відповідних ситуаціях. Вивчаючи третю тему модуля, «Стилі лідерства», студенти звертають увагу на довготривалі дослідження, які визначили поведінку лідера у двох напрямках: «орієнтацію на людей» та «орієнтацію на завдання». Докладно вивчити модуль допоможуть методичні рекомендації, які запропоновані окремо до кожної теми.

У другому модулі «*Особистість лідера*» студенти знайомляться із структурою особистості лідера, різними підходами до її вивчення. Приділяється увага вивченню основ когнітивної складової особистості лідера. Здійснюється робота з ментальними моделями. Визначаються експериментально особисті якісні характеристики. Студенти вивчають когнітивну складову особистості лідера, його поведінкові установки, Я-Концепцію, визначають локус контролю лідера та знайомляться з ціннісними основами особистості лідера. Цей модуль спрямований на відкриття невичерпних джерел особистісних ресурсів, які доцільно розвивати, щоб досягати поставлених у житті та професії цілей.

У третьому модулі «*Лідерство: організаційний аспект*» чотири теми. У темі «*Комунікативні навички лідера*» студенти познайомляться зі складовими комунікативного процесу, щоб зрозуміти, що ефективна комунікація – основа досягнень будь якої організації на різних рівнях. Студенти дізнаються, від чого залежить процес обміну інформацією, і як зробити його результативним; як впливає вербальна та невербальна комунікація на розуміння послідовниками завдань лідера; опанують найпотрібнішою технікою для управлінця будь якого рівня – умінням слухати, а також покроковими етапами успішного спілкування з аудиторією.

Як створювати команду, які етапи її формування, які виклики можуть очікувати лідера на кожному із етапів студенти дізнаються у темі «*Лідер і команда*». Як створити коман-

ду захоплену своєю справою та ефективною у досягненні цілей, як правильно розподіляти ролі у команді і утримувати єдність команди – все це у матеріалах та завданнях до теми. Організаційне лідерство починається з розуміння лідером власної місії та місії організації. Як правильно формулювати місію, як діяти, щоби місія не залишилася лозунгами на папері, а жила в серцях працівників організації розкривають дві наступні теми «Лідер як соціальний архітектор» та «Лідер і корпоративна культура». Про основи формування стратегії та корпоративної культури, яка забезпечить поступальний розвиток на довгі часи, познайомлять студентів матеріали тем та завдання до них, виконуючи які, студенти практично зможуть дати відповідь на ряд питань, що забезпечать змістовну діяльність і зробилять життя наповненим і щасливим.

Таким чином, зміст дистанційного курсу «Основи лідерства», відображений у трьох модулях, безпосередньо спрямований на формування лідерської компетентності студентів у процесі вивчення дисципліни [13].

Слід особливо відзначити, що дистанційний курс, створений у системі Moodle, реалізує *принцип гіпертекстовості* навчального контенту (можливість перегляду навчального матеріалу за гіперпосиланнями) [9]. Такі гіперпосилання у тексті навчальних матеріалів можна знайти у межах усього курсу.

На підставі досліджень Н. Кононец та з урахуванням аналізу представлення навчального контенту розробленого у системі Moodle дистанційного курсу, можемо стверджувати, що гіпертекстовість курсу визначається його наступними характеристиками: *нелінійність* (вибір довільної і зручної навігації в дистанційному курсі); *зв'язаність* (використання системи гіперпосилань, навігаційних панелей та інтерактивних кнопок як засобів зв'язування навчального контенту); *структурованість* (побудова дистанційного курсу у вигляді деревовидної структури і зручне розташування навчального матеріалу на його сторінках, що полегшує процес розроблення дистанційного курсу як гіпертекстового середовища); *наповненість різномірними зв'язками* (за допомогою гіперпосилань в

дистанційному курсі пов'язуються фрагменти тексту з аудіо, відеофайлами, графічні зображення з презентаціями тощо); *змістовна повнота* (зв'язування усіх необхідних складових дистанційного курсу у цілісну нерозривну систему) [6].

Безперечно, у відкритому середовищі дистанційного курсу притаманні відповідні ролі користувачам: *адміністратор* здійснює будь-які зміни у середовищі дистанційного навчання та відповідає за належне функціонування дистанційного курсу, його налаштування і коректність даних, що знаходяться на сайті, а також реєстрацію користувачів; *викладачі-тьютори* – це викладачі ЗВО, особи, які є практикуючими фахівцями, і які можуть бути залучені до викладання дисципліни «Основи лідерства» з наданням права доступу до дистанційного курсу; *студенти*, які вивчають дисципліну «Основи лідерства».

Таким чином, розроблений дистанційний курс «Основи лідерства» є потужним дидактичним ресурсом формування лідерської компетентності студентів у середовищі університету, який повністю забезпечить всі види занять з дисциплін і включає в себе: засоби вивчення теоретичних основ дисципліни (інформаційна складова); засоби підтримки практичних занять, виконання курсових робіт, проектів, індивідуальних завдань (практико-орієнтована складова); засоби контролю знань (контролююча складова); засоби інтерактивної взаємодії тандему «студент-викладач» (інтерактивна складова); методичні рекомендації щодо вивчення як всієї дисципліни, так і її модулів (методична складова); засоби управління процесом вивчення дисципліни (керуюча складова).

Керуючись вище згаданими принципами, з метою посилення міжвузівського мережевого співробітництва, викладачем Н. Кононец було розроблено дистанційний курс «Основи лідерства» для підготовки освітніх менеджерів (для студентів Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка). Ураховуючи технічні можливості ЗВО, платформою для дистанційного курсу обрано <https://sites.google.com/> (рис. 3.1.3).

3.1. Підготовка лідерів-управлінців в умовах дистанційного навчання

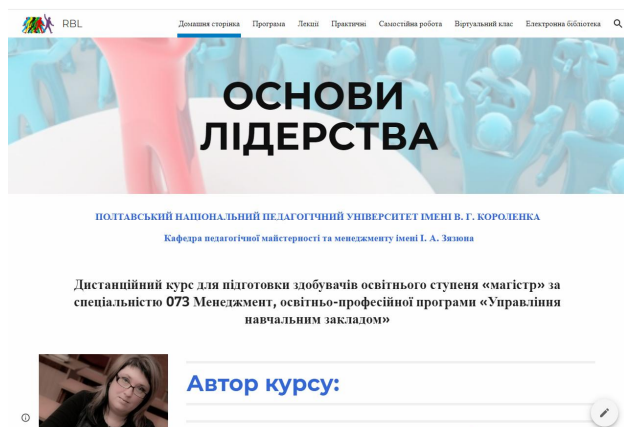

Рисунок 3.1.3 – Головна сторінка дистанційного курсу «Основи лідерства»

Контент курсу для підготовки освітніх менеджерів узгоджено з авторами дистанційного курсу «Основи лідерства» ПУЕТ (автори курсу О. Нестуля, С. Нестуля) та адаптовано до освітньої програми «Управління навчальним закладом»: обрано тематику лекцій, практичних завдань, індивідуальних проєктів, які допоможуть майбутнім лідерам-управлінцям у галузі освіти сформуванню власної лідерської компетентності. Слід наголосити, що, на відміну від потужного функціоналу Moodle, яким ПУЕТ користується уже більше 12 років, і який має широкі можливості для інтерактиву й оцінювання, дистанційний курс на <https://sites.google.com/> було доповнено сторінкою з кодом віртуального класу Google Classroom, у якому безпосередньо здійснюється освітня взаємодія між викладачем та окремим студентом, а може й мати груповий чи колективний характер (наприклад, перегляд та коментування індивідуального завдання, опрацювання лекції, робота над спільним проєктом тощо)

Примітно, що мережеве співробітництво ЗВО як система зв'язків, що дозволяють розробляти, апробувати і пропонувати професійній педагогічній спільноті інноваційні моделі змісту освіти й управління системою освіти, може розглядатися як спосіб діяльності щодо спільного використання ресурсів і сприятиме розвитку дистанційного навчання.

У процесі підготовки лідерів-управлінців в умовах дистанційного навчання нами було рекомендовано та впроваджено й електронний посібник «Основи лідерства», розроблений для мобільних додатків (рис. 3.1.4).

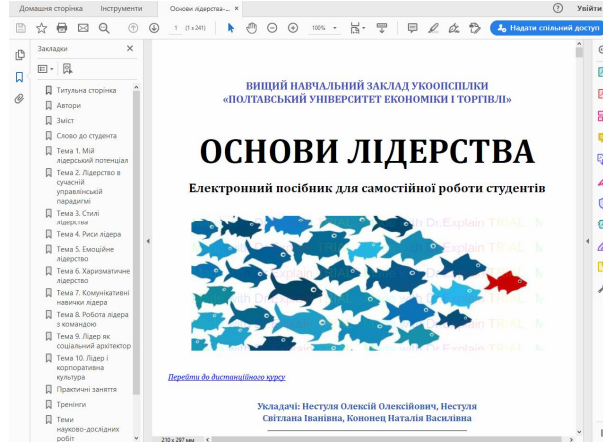

Рисунок 3.1.4 – Головна сторінка електронного посібника «Основи лідерства»

Таким чином, ми намагалися урахувати усі запити студентів, наявність та можливості їхніх девайсів, доступу до мережі Інтернет, створивши електронну дидактичну систему для формування лідерської компетентності в умовах дистанційного навчання.

Резюмуючи, відзначимо, що досягнуті успіхи у галузі дистанційного навчання з часом стануть більш вагомими. Зростатиме ефективність та суспільне визнання цієї форми навчання. І ми з оптимізмом долаємо проблеми, що виникають на цьому шляху і вирішуються спільними зусиллями ЗВО та органів управління освітою. На черзі вирішення питання координації і методичного забезпечення дистанційного навчання; розробка комплексного підходу до створення національного навчально-наукового інформаційного середовища України, яке б включало телекомунікаційну інфраструктуру, інформаційні ресурси освіти та науки, мережі електронних бібліотек, міжуніверситетські дистанційні курси та віртуальні лабораторії; приєднання до європейських навчально-наукових

мереж та інформаційних ресурсів; формування та вдосконалення нормативно-правової бази дистанційної форми навчання; зважена демократизація ліцензійних вимог до дистанційного навчання в частині обсягів фахової підготовки, інформаційного та кадрового забезпечення [3].

Інформаційні джерела

1. Бондар В. (2005). Дидактика. Київ: Либідь. 264 с.
2. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. (2014). Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навч. посіб. Київ: ДУТ. 140 с.
3. Дистанційне навчання (досвід проведення педагогічного експерименту у Полтавському університеті економіки і торгівлі). (2013). Полтава: ПУЕТ. 117 с.
4. Карташова Л. А. (2010). Особистий сайт педагога – вимога часу. Освіта. С. 6.
5. Кононец Н. В. (2016). Дидактичні основи ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу студентів аграрних коледжів. (дис. доктора пед. наук). Полтава. 473 с.
6. Кононец Н. В. (2009). Наукове обґрунтування принципу гіпертекстовості при створенні електронного підручника для індивідуалізації навчання студентів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосв. Школах: зб. наук. пр.; за ред. Т. І. Сущенко. Запоріжжя. Вип. 4 (57). С. 175–181.
7. Кононец Н. В. (2015). Створення дистанційних курсів для ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу в коледжі. Взято з:
https://sno.udpu.org.ua/forum/viewthread.php?thread_id=216.
8. Кононец Н. В. (2015). Формування відкритого навчального середовища аграрних коледжів України для ресурсно-орієнтованого навчання студентів: матеріали III Міжнар. інтернет-конференції «Дидактика Яна Амоса Коменського: від минулого до сьогодення». FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української наук.-дослід. лабораторії дидактики Я. А. Коменського. Умань: ФОП Жовтий О. О. С. 77–80.
9. Лапінський В. В. (2004). Дидактичні вимоги до комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання. Нові технології навчання: наук.-метод. збірник. Київ: Науково-методичний центр вищої освіти. С. 104–107.
10. Муковіз О. П. (2016). Дистанційне навчання у системі неперервної освіти вчителів початкової школи: теорія та методика: монографія. Умань: Сочінський М. М. 393 с.
11. Муковіз О. П. (2007). Методика роботи в системі Moodle. Комп'ютер у школі та сім'ї. № 7. С. 11–14.

12. Нестуля О. О., Нестуля С. І. (2016). Основи лідерства. Наукові концепції (середина XX – початок XXI ст.): навч. посіб. Полтава: ПУЕТ. 375 с.
13. Нестуля О. О., Нестуля С. І. (2009). Основи лідерства: навч. посіб. Полтава: РВВ ПУСКУ. 126 с.
14. Смірнова-Трибульська Є. М. (2007). Дистанційне навчання з використанням системи MOODLE: навч.-метод. посіб. Херсон: Айлант. 465 с.